

بررسی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول (ناحیه ۲)

شهر کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

مهدی توکلی اله آبادی^۱، معصومه دادخواه فر^۲

۱-دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد، کرمان

۲-دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان

در هر نظام تعلیم و تربیت میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های موفقیت در فعالیت های علمی است. سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از جمله مسایل عمده ای هستند که توجه محققان مختلف را به خود جلب کرده اند. هدف در این تحقیق بررسی نقش سرمایه اجتماعی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول (ناحیه ۲) شهر کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ می باشد. تعداد کل دانش آموزان ناحیه دو ۱۶۰۲۴ نفر می باشد که براساس فرمول کوکران در سطح ۹۵ درصد تعداد ۳۷۵ نفر برآورد شد. روش نمونه گیری در چندین مرحله استفاده می شود و مدارس به تفکیک دخترانه و پسرانه را هر کدام یک خوشه در نظر گرفته و در مرحله بعد بر اساس ترکیب جنسی تعداد پرسشنامه را مشخص کردیم. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای بهره گرفتیم و چارچوب نظری براساس نظریه های بوردیو، پاول و پارسل، پوتنام و کلمن، شرر و پاندورا تدوین شد و براساس آن پرسشنامه اجرا گردید. برای اعتبار سنجی آن از اعتبار سازه و برای قابلیت اعتبار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است و فرضیه های مفروضه را براساس ضریب همبستگی مورد آزمون قرار دادیم و این نتایج بدست آمد. ضریب پیرسون برای متغیر پیشرفت تحصیلی و متغیرهای سرمایه اجتماعی (۰/۵۰۹)، خود کارآمدی (۰/۶۵۲)، اعتماد اجتماعی (۰/۴۲۵)، مشارکت (۰/۴۸۳)، روابط اجتماعی (۰/۲۸۱)، اعتماد به نفس (۰/۷۶۱) و طبقه اجتماعی (۰/۰۳۸) بدست آمده است. **کلید واژه ها:** پیشرفت تحصیلی، انگیزش تحصیلی، سرمایه اجتماعی، شهر کرمان

مقدمه و بیان مساله

امروزه بدون شک، توجه بیشتر به امر تعلیم و تربیت، مهمترین عامل پیشرفت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. تعلیم و تربیت، عهده دار ایجاد زمینه مناسبی جهت تسهیل و توسعه استعدادها و تواناییهای افراد است. به این جهت است که بیشتر جوامع تبیین هدفها و اتخاذ روش های آموزشی، کلیه مساعی خود را به کار می برند. یکی از آفت های بزرگ تعلیم و تربیت هر نظامی که همه ساله به میزان زیادی، امکانات، منابع و استعدادهای بالقوه انسانی و اقتصادی را تلف می کند و اثرات غیر قابل جبرانی را در ابعاد فردی و اجتماعی به جا می گذارد، پدیده افت تحصیلی است. به لحاظ ارتباطی که اساسا جریان تعلیم و تربیت با دیگر نهادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد (شکر شکن و همکاران، ۱۳۷۹: ۱۰۵) نظامهای آموزشی در حال حاضر از ارکان مهم توسعه در جوامع به شمار می آیند و اصولاً جوامع، اهداف و آرمانهای خود را از طریق تاسیس این نظامها دنبال می کنند. با این تعبیر، آموزش و پرورش را می توان الگوی کلی نهادها و موسسات موجود در جامعه قلمداد نموده، رشد و توسعه جوامع را در گرو رشد و توسعه نظامهای آموزشی ممکن دانست (کیامنش و خیریه، ۱۳۷۹؛ به نقل از سرمدی، ۱۳۸۹: ۲).

در هر نظام تعلیم و تربیت میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های موفقیت در فعالیت های علمی است. سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از جمله مسایل عمده ای هستند که توجه محققان مختلف را به خود جلب کرده اند (قمری، ۱۳۹۲: ۴۶). پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است. تمام کوشش ها و کوشش های این نظام برای پوشاندن جامه عمل به این امر است. به عبارتی، جامعه و به طور ویژه آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت فرد، رشد و تکامل موفقیت آمیز وی و جایگاه او در جامعه، علاقمند و نگران است و انتظار دارد فرد در جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی و نیز در ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری، آنچنان که باید، پیشرفت و تعالی یابد (پاییزی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۵).

هرچند ماهیت و چگونگی تجارب آموزشی، پرورشی و رشد کودک تحت تاثیر عوامل متنوعی همچون سیاست، دولت و ارزشهای بومی قرار میگیرد ولی روشن است دونهادی که به طور مستقیم در کودک تاثیر می گذارد خانه و مدرسه است. بسیاری از آثار گسترده جامعه، از طریق فرصتها و تجربه های به دست آمده در این دونهاد و بر کودک عرضه می شود و با توجه الویت خانه در زندگی اغلب کودکان و اهمیت عملکرد مدرسه برای فرصتهای آینده زندگی، حجم وسیعی از تحقیقات موجود پیرامون روابط میان زمینه های خانوادگی و یادگیری مدرسه انجام گرفته است که این تحقیقات نشان می دهد تاثیر خانواده بر پیشرفت تحصیلی کودکان قابل توجه است. شاخص پیشرفت تحصیلی به عنوان مهم ترین شاخص ها تنها دستاوردی است که به طور گسترده و عمومی اندازه گیری می شود. این شاخص که بیشتر براساس نتایج آزمون های نهایی و استاندارد سنجیده می شود. مهم ترین دغدغه دانش آموزان، والدین، دست اندرکاران و صاحب نظران آموزش و پرورش است. به همین دلیل، اکثر بررسی های چند دهه گذشته به واکاوی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی و راهکارهای بهبود آن کرده اند (دبولا، ۲۰۰۵؛ به نقل از نیک نفس، ۱۳۹۴: ۲۴). در این تحقیق نقش سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی مورد توجه قرار خواهد گرفت.

تردیدی نیست که مهمترین نشانگر بازده آموزش علم و برجسته ترین نشانگر کاری که یک نظام آموزشی باید انجام دهد، پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان است. از این رو، موفقیت هر نظام آموزشی بستگی به این دارد که آن نظام تا چه حد و به چه میزانی توانسته است به عملکرد مورد انتظار دست یابد (حسن آبادی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). آموزش دانش آموزان با هدف پیشرفت آنها در زمینه تحصیلی صورت می گیرد. بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی امری چند بعدی است که تقریباً به رشد اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، شناختی و عاطفی دانش آموزان بستگی دارد (فرج الهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۴). موفقیت تحصیلی دانش آموزان از موضوعات مهمی است که تحت تاثیر عوامل مختلفی است. در این تحقیق نقش سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی مورد توجه قرار خواهد گرفت. در این تحقیق سعی بر آن است که، به بررسی نقش طبقه اجتماعی - اقتصادی و سرمایه اجتماعی بر موفقیت تحصیلی پرداخته شود.

مفهوم سرمایه اجتماعی^۱ یک مفهوم بین رشته ای است که طی دو دهه ی اخیر مورد توجه پژوهشگران زیادی قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی در روابط میان افراد تجسم می یابد و موقعی به وجود می آید که روابط میان افراد به شیوه ای دگرگون که کنش را تسهیل کند (کلمن^۲، ۱۹۹۸؛ به نقل از کیا مرثی، ۱۳۹۱: ۱۲۰). لازمه شکل گیری و بقای اجتماع علمی، تعامل در شبکه های علمی، پیوندهای مبتنی بر نظام پاداش ویژه و مشارکت در تولید ایده های جدید و فرایند آموزش حامل نوعی جامعه پذیری جدید است. تحصیل در یک محیط علمی با خرده فرهنگ های خاص خود، انتقال دهنده ارزش ها، هنجارها و فرهنگ خود است. لذا پیوندها و شبکه های اجتماعی جدیدی را به ارمغان می آورد. امروزه دیگر وظایف و کارکردهای نظام آموزشی را نمی توان صرفاً در آموزش های رسمی و مستقیم دانست، بلکه باید شکل گیری روحیه علمی، جستجوی نظام یافته در فراگیران، تفکر انتقادی، خلاقیت، توانایی برقراری ارتباطات اجتماعی، توان باز آفرینی، مشارکت پذیری و تثبیت هویت در تعامل با دیگران را نیز مد نظر قرار داد (ذاکر صالحی، ۱۳۷۸: ۲۶). سرمایه اجتماعی مجموعه منافع بالفعل و بالقوه ای است که با عضویت در شبکه های اجتماعی کنش گران و سازمان ها بوجود می آید. به عبارتی سرمایه اجتماعی به منابع قابل دسترس در درون ساختارهای اجتماعی از قبیل اعتماد، هنجارهای روابط متقابل و هدف متقابل که افراد را برای انجام کنش جمعی آماده می کند. اشاره دارد و به عنوان محصول فرعی روابط اجتماعی و درگیری مدنی در سازمان های رسمی و غیر رسمی ظهور می کند. سرمایه اجتماعی خانواده ها، منبع و عامل مهمی در موفقیت تحصیلی فرزندان به شمار می رود. سرمایه اجتماعی موفقیت تحصیلی را آسان می سازد و به شیوه های گوناگون سبب تقویت آموزش و تحصیلات فرد می شود. وجود سرمایه اجتماعی در درون خانواده از این جهت اهمیت دارد که به فرزندان در همان دوران کودکی اجازه دسترسی به سرمایه انسانی والدین را می دهد. سرمایه اجتماعی متفاوت خانواده ها، سطوح مختلف سرمایه اجتماعی قابل دسترس را برای کودکان ایجاد می کند. میزان روابط والدین با فرزندان و والدین با یکدیگر، با موفقیت تحصیلی فرزندان رابطه مستقیم دارد. یافته ها نشان می دهد سرمایه اجتماعی خانواده و روابط متقابل مثبت والدین و فرزندان، به بچه ها اجازه می دهد تا سرمایه مالی و انسانی موجود در محیط خانه را، به سرمایه انسانی یا دیگر سرمایه های وابسته ی مرتبط که به بهبود شرایط می انجامد

^۱ Social Capital

^۲ Colman, J, S

منتقل کنند. بدون روابط دوجانبه مثبت میان والدین و فرزندان، هیچ راهی برای انتقال سرمایه مالی و انسانی به فرزندان وجود ندارد (کلمن، ۱۹۹۸؛ به نقل از نازک تبار، ۱۳۷۸: ۱۲۴-۱۲۵). تحقیقات اخیر سازمانی نشان داده اند که حدود ۷۰ درصد یادگیری ها در نظام های آموزشی از طریق ارتباطات و تعامل های غیر رسمی روی می دهد. قدر مسلم آموزش و پرورش و مولفه های متنوع آن نظیر کتب درسی، شیوه تدریس و فضای اجتماعی - روانی حاکم بر کلاس درس و مدرسه می توانند نقش مهمی در ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی دانش آموزان ایفا کنند. همچنین بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت معتقدند که محیط های آموزشی چالشی برانگیز و درعین حال حمایت کننده سبب تسهیل در فرایند موفقیت تحصیلی دانش آموزان می شوند (کلیفتون و روبرتس؛ ۱۹۹۳) به همین جهت زمانی مدارس می توانند غنی با شد که روابط اجتماعی موجود در آنها از یک سو، دانش آموز را به چالش فکری و علمی بکشاند و از سوی دیگر حمایت اجتماعی فراوانی برای دانش آموزان فراهم کند این نوع روابط بر رفتار دانش آموز و عملکرد او تاثیر مثبت و فراوانی دارد (استاک، ۱۳۹۱: ۵۲).

تأثیر طبقه اجتماعی، نابرابری های اجتماعی و اختلاف های طبقاتی بر بسیاری از مقوله ها از جمله عملکرد و موفقیت تحصیلی، بیش تر به واسطه ی متغیرهای میانجی و واسطه ای محقق می شود. آنچه با عملکرد و موفقیت تحصیلی در ارتباط نزدیکتری قرار می گیرد، سازها و متغیرهای واسطه نظیر انگیزه دانش آموزان، حساسیت تحصیلی والدین، شیوه تربیتی والدین، میزان اعتماد به نفس و عزت نفس، بازخورد مثبت معلم، امکان های غنی آموزشی، هوش و هوشمندی است که غالباً روان شناختی اند. برای مثال، تعلق به طبقه های اجتماعی بالا، شأن اجتماعی و عزت نفس بالایی را سبب می شود. همچنین برای طبقه متوسط، مطلوبیت انگیزشی را تغییر می دهد و جابه جایی طبقاتی را ممکن و مقدور و همنوایی با ارزشهای رسمی را تسهیل می سازد؛ مفروضه های مثبت در نگرش معلم به دانش آموزان را افزایش می دهد؛ فرصت های آموزشی بیش تری فراهم می آورد و بهره وری از تکنولوژی آموزشی را امکان پذیر می کند. برعکس تعلق به طبقات اجتماعی پایین، حساسیت تحصیلی والدین و اعمال نظارت بر کار درسی دانش آموز را تقلیل می دهد؛ به جای هنجارگرایی مثبت، موضع منفی بافانه نسبت به هنجارها می آفریند؛ امکان تحرک اجتماعی را منتفی می سازد؛ قالب های زبانی غیر رسمی و رواج رفتارهای خشونت مندوم و مورد نکوهش مدارس را دامن می زند؛ پیش انگاشت های کلیشه ای منفی و بازدارنده اطلاق از سوی معلمان به دانش آموزان را پدید می آورد؛ امکان رقابت گری بهینه را تضعیف می کند و با اعمال محدودیت در فضاها و امکان ها و فرصت های آموزشی، هرگونه آموزش مکمل و مقوی را بازدارنده و آموزشهای ضرور را محدود می نماید. (جلالی، ۱۳۸۶: ۱۷).

در این تحقیق سعی بر آن است که به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوره اول در شهر کرمان پرداخته شود دلیل انتخاب این مقطع تحصیلی آن می باشد که در این مقطع نوجوانان مشغول به تحصیل می باشد و نوجوانان و جوانان قشر عظیمی از جمعیت هر کشور را تشکیل میدهند. آنان سرمایه های ارزشمند جامعه و امیدهای درخشان ملکت تلقی می شوند و عامل بسیار مهمی در رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور به شمار می روند و از ایشان انتظار می رود که در آینده ای نه چندان دور مسئولیت عظیم و سنگین اداره ی چرخهای مملکت خود را برعهده

بگیرند. و بدین صورت سوال اصلی تحقیق این گونه شکل می گیرد که نقش سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان چه میزان می باشد؟

پیشینه تحقیق

شرفی و همکارانش (۱۳۹۴: ۱۱۳-۱۲۲) از این جهت که عزت نفس یکی از مؤثرترین عواملها در پیشرفت تحصیلی می باشد، آنها در این پژوهش به بررسی تأثیر سطوح عزت نفس و ویژگی های فردی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی پرداختند. پرسشنامه ی استاندارد کوپر اسمیت به منظور سنجش عزت نفس این دانشجویان مورد استفاده قرار گرفت. روش پژوهش آنها توصیفی-پیمایشی است و جامعه ی آماری آن شامل ۹۵۰ تن از دانشجویان روزانه و شبانه ی مقطع کارشناسی بودند، که بر اساس جدول مورگان از بین آنان ۲۴۵ تن به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. بر اساس تحلیل رگرسیون آنها نتیجه گرفتند که جنس، عزت نفس خانوادگی، عزت نفس اجتماعی، رشته تحصیلی و عزت نفس تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی مؤثر بودند، هم چنین بین عزت نفس دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری مشاهده شد، بین تحصیلات والدین، شغل والدین، محل زندگی دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه ی معناداری وجود نداشت.

فتحی آذر و همکارانش (۱۳۹۳: ۸-۱) در مقاله ای با عنوان فراتحلیل رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ایران اظهار داشته اند که توجه به عواملی که در پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثرند، اهمیت ویژه ای دارد. یکی از این عوامل که در برخی تحقیقات به آن اشاره شده، هوش هیجانی است که عبارت است از مجموعه ای از دانش ها و توانایی های هیجانی و اجتماعی که قابلیت کلی ما را در پاسخ به نیازهای محیطی به طور مؤثری تحت تأثیر قرار می دهد. آنها این مطالعه را با هدف تعیین ارتباط بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه های ایران انجام دادند. آنها این مطالعه را به روش مرورسیستماتیک و فراتحلیل انجام دادند برای تحلیل نتایج آنها از روش ترکیبی فیشر استفاده کردند. بر اساس یافته های تحقیق آنها نتیجه گرفتند که بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی دار وجود دارد. با توجه به اینکه بخشی از هوش هیجانی قابل یادگیری است.

زمانی و نیکو نژاد (۱۳۹۳: ۱۱۹-۱۳۴) مقاله ای تدوین کردند با عنوان مقایسه تعامل و حضور اجتماعی دانشجویان مجازی و غیر مجازی بر حسب عوامل جمعیت شناختی و موفقیت تحصیلی. هدف اصلی، نظام های آموزش مجازی و غیر مجازی، یادگیری حداکثر مفاهیم از منابع انتشار یافته به ویژه از مدرس به یادگیرنده است. هدف دیگر آنها در این پژوهش بررسی این رابطه بر حسب عوامل دموگرافیک است. پژوهش آنها از نوع کاربردی و روش آن توصیفی-همبستگی است. برای جمع آوری داده ها آنها از پرسشنامه تعامل چیه هیزانگ (۲۰۰۱) و از پرسشنامه محقق ساخته برای مولفه حضور اجتماعی استفاده کردند. آنها ۸۵ نفر از دانشجویان مجازی و ۱۵۰ نفر از دانشجویان غیر مجازی را به عنوان نمونه به طور تصادفی از میان دانشجویان مجازی و غیر مجازی دانشگاه اصفهان انتخاب کردند. بر اساس یافته های SPSS آنها به این نتیجه رسیدند که بین تعامل و میزان حضور اجتماعی دانشجویان در دوره های غیر مجازی و مجازی رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. همچنین رابطه بین تعامل با موفقیت تحصیلی فقط در دانشجویان مجازی مثبت و معنی دار است. و بین حضور اجتماعی و موفقیت تحصیلی دانشجویان در هر دو گروه غیر مجازی و مجازی رابطه ای وجود نداشت. میزان تعامل و

حضور اجتماعی در دانشجویان غیر مجازی دانشگاه اصفهان بیشتر از دانشجویان مجازی بود و بیشتر دانشجویان در هر دو گروه شیوه آموزش غیر مجازی را نسبت به شیوه مجازی ترجیح می دادند.

حسن زاده و گرجی (۱۳۹۳: ۳۸-۶۰) مقاله ای تدوین کردند با هدف بررسی رابطه بین جهت گیری های انگیزشی (درونی، بیرونی و بی انگیزشی) و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس زبان انگلیسی. پژوهش به شیوه توصیفی (همبستگی) انجام دادند. جامعه ی آماری پژوهش را کلیه ی دانش آموزان دختر مقاطع متوسطه ی اول، دوم و سوم شهرستان بابل (با دامنه سنی ۱۵-۱۷ سال) در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ به تعداد ۴۳۶۳ نفر تشکیل می دهد که از میان آنها ۳۵۴ نفر از دانش آموزان به روش تصادفی طبقه ای به عنوان نمونه ی آماری انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها، مقیاس جهتگیری های انگیزشی زبان بود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی (شامل ضریب همبستگی پیرسون و (LLOS-IEA) معادله رگرسیون چند متغیره، آزمون تحلیل واریانس یک راهه و آزمون تعقیبی شفه) استفاده کردند. بر اساس یافته های پژوهش آنها به این نتیجه رسیدند که بین انگیزش درونی و مؤلفه های آن، با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس زبان انگلیسی رابطه ی مثبت معنادار وجود دارد. بین انگیزش بیرونی و مؤلفه های آن، با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس زبان انگلیسی رابطه ی مثبت بسیار ضعیفی وجود دارد. بین جهتگیری بیانگیزشی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس زبان انگلیسی رابطه ی منفی معنادار وجود دارد.

نیک نام (۱۳۹۳: ۱-۵۸) مقاله ای تدوین کردند با هدف بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان مقطع ابتدایی مرکز آموزشی نرگس پاسداران نمونه پژوهش شامل ۹۰ دانش آموز پایه اول، چهارم و پنجم مقطع ابتدایی مرکز آموزشی نرگس بود که نیک نام آن را از طریق روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای انتخاب کرد. ابزار پژوهش پرسشنامه پل بود. بر اساس یافته های تحقیق نیک نام به این نتیجه رسید که همبستگی معناداری بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی وجود دارد. همچنین بر اساس تحلیل رگرسیون به این نتیجه رسید که از بین مولفه ها هوش هیجانی، اختیار و استقلال نقش معناداری در پیش بینی تحصیلی دارند. این مولفه ها ۱۹ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می کند.

مصرآبادی و عرفانی آداب (۱۳۹۳: ۱۱۸-۹۷) در مقاله ای با عنوان فراتحلیل رابطه راهبردهای یادگیری با پیشرفت تحصیلی اظهار داشته اند که وجود تحقیقات متعدد و گاه متناقض در حوزه روابط بین راهبردهای یادگیری و پیشرفت تحصیلی لزوم انجام یک پژوهش ترکیبی در این حوزه را مورد تأکید قرار می دهد. آنها این پژوهش را به روش فراتحلیل با هدف تعیین اندازه اثر ترکیبی رابطه بین راهبردهای یادگیری با شاخص های پیشرفت تحصیلی انجام دادند. جامعه آماری این فراتحلیل به تحقیقات در دسترس مرتبط با راهبردهای یادگیری با پیشرفت تحصیلی در داخل کشور مربوط شد که در بین سال های ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۹ منتشر شده بودند بر اساس ملاک های تعریف شده ورود و خروج تحقیقات اولیه و نیز تحلیل حساسیت ۲۷۰ اندازه اثر از تقریباً ۱۰۵ تحقیق را مورد بررسی قرار دادند. بر اساس یافته های تحقیق آنها نتیجه گرفتند که راهبردهای یادگیری از هر نوع که باشد (شناختی یا فراشناختی) و در همه یادگیرندگان (دختران و پسران) بر میزان یادگیری آنها در دروس مختلف (علوم، حل مساله، درک مطلب و...) تأثیرزایی دارد.

رئیسون و همکارانش (۱۳۹۳: ۲۴۲-۲۳۶) در مقاله ای با عنوان بررسی رابطه خودپنداره و عزت نفس با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۹۲. اظهار داشته اند که مهمترین وظیفه نظام آموزشی، آماده ساختن دانشجویان برای کسب دانش، مهارتهای شناختی و شغلی جهت ورود به اجتماع است. توجه به عواملی که منجر به موفقیت تحصیلی افراد میشود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، آنها این مطالعه را با هدف بررسی ارتباط خودپنداره و عزت نفس با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین انجام دادند. روش تحقیق آنها توصیفی تحلیلی است. که بر روی کلیه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین در سال تحصیلی ۹۱-۹۲ شامل ۹۹ نفر که به روش سرشماری انتخاب شدند، انجام شد. بر اساس یافته های پژوهش آنها نتیجه گرفتند که بین خودپنداره و عزت نفس با موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. همچنین خودپنداره و عزت نفس بالای دانشجویان با موفقیت تحصیلی آنان ارتباط دارد.

حیدری و همکارانش (۱۳۹۴: ۱۰۷-۹۵) مقاله ای تدوین کردند با هدف رابطه انگیزش تحصیلی و انگیزه پیشرفت با محیط آموزشی دانشجویان دختر، نمونه این پژوهش شامل ۱۳۵ نفر از دانشجویان بودند که به صورت تصادفی چند مرحله ای انتخاب شدند. طرح پژوهش از نوع همبستگی و ابزارهای پژوهش عبارت بودند از پرسشنامه انگیزش تحصیلی دانشجویان (AMS) پرسشنامه انگیزه پیشرفت تحصیلی گیزی (GAMS)، و آزمون ارتباط با محیط دانشگاه (UCEQ) بر اساس یافته های پژوهش آنها نتیجه گرفتند که بین انگیزه پیشرفت تحصیلی با محیط آموزشی و بین انگیزش تحصیلی با محیط آموزشی رابطه مثبت معنی داری وجود دارد.

تمنائی فر و منصوری نیک (۱۳۹۳: ۱۶۶-۱۴۹) در مقاله ای با عنوان ارتباط ویژگی های شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان اظهار داشته اند تلاشهای نظری و پژوهشی صاحب نظران متعدد موجب گسترش فزایندهای در تحلیل و تبیین عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی شده است. از آنجا که عملکرد تحصیلی دانشجویان به عنوان معیار مهم کیفیت نظام آموزش عالی در نظر گرفته میشود، مطالعه عوامل مرتبط با آن اهمیت ویژه ای می یابد.

هدف آنها در این پژوهش ارتباط ویژگیهای شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی بود. روش پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشکده علوم انسانی دانشگاه کاشان بود و ۲۵۰ دانشجوی زن و مرد به روش نمونه گیری طبقه ای انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل دادهها از آزمون همبستگی پیرسون تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده کردند. آنها نتیجه گرفتند که بین دو صفت روان رنجورخویی و با وجدان بودن با عملکرد تحصیلی ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین، بین حمایت اجتماعی با عملکرد تحصیلی ارتباط معنادار وجود ندارد. در حالیکه بین رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین عملکرد تحصیلی با ویژگیها و صفات پایدار فردی دانشجویان و با رضایتمندی آنان از موقعیتهای زندگی رابطه دارد. بنابراین، توجه به عوامل فردی و محیطی مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر در رضایتمندی آنان میتواند حایز اهمیت باشد.

بلند (۱۳۹۳: ۱۵۵-۱۷۴) مقاله ای تدوین کردند با عنوان معنویت گرایی، مدیریت زمان و پیشرفت تحصیلی: زمان ورزی معنوی آنها در این پژوهش بر آن هستند تا از طریق واریانس رابطه میان معنویت گرایی، مدیریت زمان و پیشرفت تحصیلی، زمینه ای را برای معرفی سازهی «زمان ورزی معنوی» مجموعه ی به هم پیوسته ای از شناختها، رفتارها و هیجانهای مرتبط با زمان در زندگی دین ورزانه فراهم کند. ۲۱۴ تن از دانشجویان دانشگاه گیلان از طریق روش نمونهگیری خوشهای چندمرحلهای تصادفی برگزیده شدند و ضمن در اختیار قرار دادن میانگین نمرات نیمسال گذشته بهعنوان شاخص پیشرفت تحصیلی، به دو پرسشنامه ی گرایشهای معنوی دانشجویان (شریفی و همکاران، ۱۳۸۷) و مهارت های فردی در مدیریت زمان (حافظی و همکاران، ۱۳۸۷) پاسخ دادند. آنها داده ها با فرض رابطه ی علی و نیز بر اساس رابطه ی مبتنی بر همبستگی میان متغیرها با روشهای مقایسه ی میانگین گروههای مستقل و تحلیل واریانس و تحلیل رگرسیون همزمان مورد پردازش قرار دادند. آنها نتیجه گرفتند که دانشجویانی که به لحاظ معنویت گرایی نمرههای نیمه ای بالا را به خود اختصاص داده بودند از دانشجویان با معنویتگرایی پایین به طور معناداری ($p < 0/001$) در مدیریت زمان کارآمدتر بودند. همچنین توان تبیین کنندگی معنویت گرایی (۷/۵٪) و مدیریت زمان (۶/۳٪) ارتباط با تغییرات پیشرفت تحصیلی تقریباً هماندازه بود. چنانکه با فرض رابطه ی علی، از لحاظ اثرگذاری بر پیشرفت تحصیلی، نتایج نشان داد که ناکارآمدی در مدیریت زمان از طریق برخورداری بودن از سطوح بالاتر جهت گیری معنوی جبران میشود و برعکس ($p < 0/001$).

پژوهش های انجام شده حاکی از آن است که پیشرفت تحصیلی از تعامل بین متغیرهای موقعیتی مانند برنامه ، روش های آموزشی ، شرایط عاطفی و فیزیکی محیط تحصیلی ، نگرش نسبت به مسایل آموزشی و انگیزه پیشرفت فراگیران تاثیر می پذیرد. در این تحقیق رابطه سرمایه اجتماعی و انگیزش درونی با پیشرفت تحصیلی مورد مطالعه قرار می گیرد . سرمایه اجتماعی به طور خلاصه به عنوان پیوند اجتماعی یک جامعه تعریف می شود (ویکفیلد و پولند^۳، ۲۰۰۵). پوتنام (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی را به عنوان روابط بین افراد ؛ شبکه اجتماعی ؛ هنجارهای بده ستان اجتماعی و اعتماد موجود در عرصه روابط می داند .

پژوهش چان و رانس (۲۰۰۶) نشان میدهد که سرمایه اجتماعی به عنوان یک متغیر عام تر با شادمانی رابطه مثبت دارد . وجود روابط گسترده تر بر نحوه ادراک فرد از موقعیت های اجتماعی خویش اثر گذاشته و بدین وسیله سلامت جسمانی و روانی فرد را تامین می کند . سرمایه اجتماعی با تعدادی از پیامدهای مثبت از جمله سلامت روانی مرتبط است (ولش و بری^۴، ۲۰۰۹) . تحقیق در مورد جنبه های مثبت سلامت روانی بر اصطلاحاتی مانند شادمانی ، رضایت از زندگی یا کیفیت زندگی تمرکز می کند . تحقیقات فزاینده ای شاخص های طبقه اجتماعی در ملت ، ایالت ، همسایگی و سطح فردی را با نتایج سلامتی مثبت پیوند داده اند . حامیان لنزهای سرمایه اجتماعی در کشورهای مختلف همبستگی های قوی بین شبکه های اجتماعی متنوع و پیامدهای مهم اجتماعی مانند نرخ پایین جرم ؛ بهبود رفاه کودک ، سلامت عمومی بهتر ، مدیریت

^۳ Wakefield & Poland

^۴ Welsh & Berry

حکومتی اثر بخش تر، کاهش فساد سیاسی، بهبود عملکرد بازار، عملکرد تحصیلی و غیره گزارش کرده اند (پوتنام؛ ۱۹۹۳، پوتنام، ۲۰۰۰؛ وولکوک^۵، ۲۰۰۱).

سرمایه اجتماعی با فراهم نمودن حمایت های عاطفی و روانی نقش موثری در ارتقای سلامت روان افراد دارد (لهسایی زاده و مرادی، ۱۳۸۶۹. شاخص هتی اجتماعی مواردی مانند اعتماد در میان مردم، اعتماد نسبت به موسسات، تعاملات اجتماعی شهروندی و مشارکت در انتخابات است (بارتولینی، بلانسینی و ساراسینو^۶، ۲۰۰۹). تحقیق (گلی و هرسل^۷، ۲۰۱۰) نشان داده است که شبکه های اجتماعی منابع اساسی در پیشگیری از بیماری جسمانی و روانی است. پاتنام (۲۰۰۳) بحث می کند که سرمایه اجتماعی اثرات نیرومند؛ حتی قابل شمارش در جنبه های مختلف زندگی مان دارد. هفت اثر قابل شمارش عبارتند از نرخ پایین جرم (پوتنام، ۲۰۰۰)؛ افزایش طول عمر (پوتنام، ۲۰۰۰)، پیشرفت تحصیلی بهتر (کلمن^۸، ۱۹۹۸)، بهبود رفاه کودک و نرخ پایین سوء استفاده از کوک (کوتی و هیالی^۹، ۲۰۰۱)؛ حکومت اثر بخش تر (پوتنام، ۱۹۹۵). سرمایه اجتماعی همچنین با بسیاری از پیامدهای سلامتی از جمله بیماری های خاص مانند قلبی عروقی (شفلر، براون، سیمی، ایریباران^{۱۰}، ۲۰۰۸)، پژوهش هایی که در زمینه نقش عوامل انگیزشی در رفتار خود نظم دهی و عملکرد تحصیلی صورت گرفته نشانگر وجود ارتباط بین انگیزش درونی و اهداف تکلیف محور با رفتارهای خود نظم داده شده کمک طلبی و پیشرفت تحصیلی است. مطالعات ریان و دسی^{۱۱} (۲۰۰۱). کاسر^{۱۲} (۲۰۰۳) مستند می کنند که انگیزه های درونی به طور مثبت سلامتی مردم را تحت تاثیر قرار می دهد در حالیکه انگیزه بیرونی اثرات منفی نشان می دهند. تحقیقات متعدد نشان می دهد که انگیزش و سلامتی به هم مربوطند (برد و دیگران^{۱۳}، ۲۰۰۴؛ دسی و دیگران، ۲۰۰۱، گاگنی و دیگران، ۲۰۰۳، رینبوس و دودا^{۱۴}، ۲۰۰۶).

چارچوب نظری

در چارچوب نظری این تحقیق از نظریه های بوردیو، پاول و پارسل، پوتنام و کلمن، شرر و پاندورا استفاده شده است. بوردیو معتقد است سرمایه اجتماعی شکلی از سرمایه است که به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می تواند به عنوان ابزاری برای رسیدن به یرمایه های دیگر باشد. از جمله حوزه های مهم تاثیر پذیر از سرمایه اجتماعی، نهاد خانواده و نهاد آموزش و پرورش است. سرمایه اجتماعی موفقیت تحصیلی را آسان می سازد و به شیوه های گوناگون سبی تقویت آموزش و تحصیلات فرد می شود. (کلمن، ۱۹۹۸) این سرمایه از تعامل هرروزه بین افراد بوجود می آید و

^۵ Woolcock

^۶ Bartolini, Bilancini & Sarracino

^۷ Gele & Herselef

^۸ Coleman

^۹ Cote & Healy

^{۱۰} Scheffler, Brown, Syme & Iribarran

^{۱۱} Rian & Deci

^{۱۲} Kasser

^{۱۳} Beard & etal.

^{۱۴} Reinboth & Duda

به تنهایی در فرد یا ساختار اجتماعی نهفته نیست، بلکه در فضای تعامل هاب بین افراد وجود دارد. (بلن و اونیکس^{۱۵}، ۱۹۹۶) سرمایه اجتماعی در روابط میان افراد به شیوه ای دگرگون شود که کنش را آسان کند. میان افراد به شیوه ای دگرگون شود که کنش را آسان کند. سرمایه اجتماعی، مجموعه ای از قوانین، هنجارها، الزامات (تعهدات)، روابط متقابل و اعتماد حک شده در روابط اجتماعی، ساختارهای اجتماعی و سلسله مراتب نهادی تعریف شده است. این سرمایه شامل روابط مبتنی بر اعتماد و بده بستان (معامله به مثل) در شبکه های اجتماعی است. سرمایه اجتماعی مانند سرمایه انسانی یا رمایه اقتصادی ماهیتی زاینده و مولد دارد، یعنی انسان را قادر می سازد ارزش ایجاد کند، کارها را انجام دهد و به اهدافش برسد (فیلد، ۲۰۰۳؛ به نقل از نیک نفس، ۱۳۹۴: ۲۴).

پاول و پارسل شاخص های زیر را برای سرمایه اجتماعی خانواده در نظر گرفته اند:

توجه والدین به فعالیت های فرزندان، شناخت والدین از دوستان و همکلاسی های فرزندان، توجه والدین به فعالیت های مدرسه یا برنامه ریزی در مورد آنها (پاول و پارسل، ۱۹۹۳).

کلمن^{۱۷} (۱۹۹۸: ۲۸) به سودمندی سرمایه اجتماعی به عنوان منبعی برای همکاری، روابط دوجانبه، تحرک اجتماعی، رشد اقتصادی، برتری سیاسی و نیروی زیست اجتماعی و توسعه اجتماعی (از جمله آموزش بالا و موفقیت تحصیلی) تاکید می ورزد به عبارتی یکی از پیامدهای مثبت سرمایه اجتماعی، موفقیت تحصیلی فرزندان است. همچنین وی معتقد است که تماس بین کودک و خانواده، دوستان، جامعه و مدرسه اش می تواند به دستاوردهای آکادمیک بالایی تبدیل شود، این تماس ها محصول روابط و درگیری های اجتماعی است که سرمایه اجتماعی نام دارد (استاک، ۱۳۹۱: ۵۴). بنا به نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی شامل دو نوع سرمایه می شود. که یکی سرمایه اجتماعی درون گروهی ۱۸ و دیگری سرمایه اجتماعی برون گروهی ۱۹ است. سرمایه اجتماعی درون گروهی، اشاره به راههایی دارد که افراد با دیگران ارتباط نزدیک دارند و روابط میان آنها از نوع رابطه بسته است. چراکه دیگران نمی توانند در رابطه میان دو یا چند نفر (که با یکدیگر رابطه ای نزدیک دارند) سهیم شوند. سرمایه اجتماعی درون گروهی اشاره به روابط میان گروه های متجانس دارد، مانند اعضاء خانواده، دوستان نزدیک و به طور کلی کسانی که شباهت فکری بیشتری با هم دارند؛ یا به قول دورکیم همه همانند هم هستند. (پاتنام، ۲۰۰۰) این سرمایه را می توان سرمایه اجتماعی منحصر به فرد قلمداد کرد. این سرمایه زمانی به وجود می آید که افراد همانند خانواده و یا دوستان نزدیک به هم حمایت های احساسی و هیجانی برای یکدیگر فراهم می کنند. در مقابل این سرمایه، سرمایه اجتماعی برون گروهی قرار می گیرد که به راههایی اشاره دارد که توسط آن افراد توانایی برقراری ارتباط با یک پهنه وسیع از افراد دیگر را دارا هستند و می توانند ارتباطی گسترده و سودمند با دیگران برقرار سازند. این ارتباط باز است. (پاتنام، ۲۰۰۰: ۱۵۰؛ به نقل از ویلیامز^{۲۰}، ۲۰۱۱)

^{۱۵} Bolen & Onix,

^{۱۶} pavol & Parcel

^{۱۷} Colman, s

^{۱۸} Bonding social capital

^{۱۹} Bridging social capital

Williams^{۲۰}

سرمایه اجتماعی برون گروهی، زمانی رخ می دهد که افراد از حوزه (زمینه) های^{۲۱} مختلف، در شبکه های اجتماعی با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند. این افراد معمولاً روابط آزمایشی با دیگران دارند، با اینکه این روابط عمقی نیست، اما گسترده است (با تعداد زیادی از افراد است).

پاتنام در آثار متفاوت، سرمایه اجتماعی، هنجارهای ارتباط متقابل، اعتماد و قابلیت و اعتماد ناشی از آن تعریف کرده است. سرمایه اجتماعی متفاوت خانواده ها سطوح متفاوت سرمایه اجتماعی را برای کودکان ایجاد می کند. میزان روابط والدین با فرزندان و والدین و والدین با یکدیگر، با موفقیت تحصیلی فرزندان رابطه مستقیم دارد کلمن سرمایه اجتماعی را در تسهیلات خوش بختی کودکان به عنوان منبعی لازم و ضروری می شناسد (میلر و دیویس^{۲۲}، ۲۰۰۹). کریمی (۱۳۷۱) نشان داد عوامل اثر گذار بر پیشرفت تحصیلی عبارتند از: علل خانوادگی، عوامل رفاهی و کمک آموزش، عوامل روانی و عاطفی، نگرش به اعضای خانواده، نگرش به دوستان و روابطه دوستانه.

از سوی دیگر، یک عامل انگیزشی موثر در یادگیری افراد (خود کار آمدی) آنان است، خود کار آمدی یکی از عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی است (باندورا، باربانسلی و پاستورلی^{۲۳}، ۱۹۹۷). شرر نیز خود کار آمدی را اعتماد کلی فرد به خود به منظور انجام موفقیت آمیز تکالیف یک مجموعه از اقدامات لازم برای دستیابی به هدف دانست است. وی چهار منبع را در تحول این مفهوم مطرح کرده است که عبارتند از: تجارب تسلط بر امور، تجارب مشاهده ای، قانع سازی کلامی. وضعیت فیزیولوژیک. طبقه بندی این منابع و تاثیر آنها بر افراد، بر اساس اولویت هر منبع در عملکرد فرد است. مدل های شناختی اجتماعی^{۲۴} انگیزش نیز، بر نقش متقابل متغیرهای انگیزشی و شناختی در موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأکید می کنند (پینترچ و شانک^{۲۵}، ۲۰۰۲).

نظریه ها و مدل های شناختی اجتماعی انگیزش، سازه های^{۲۶} انگیزشی مهمی را مطرح کرده اند که ممکن است انگیزش، یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش آموزان را تسهیل یا محدود نمایند. اهداف پیشرفت یکی از این سازه ها است که می توان آن را به عنوان یکی از توانمند سازهای تحصیلی^{۲۷} مورد توجه قرار داد. هرچند گروه بندی های متفاوتی از اهداف پیشرفت صورت گرفته است، اما تمام آن ها به اهداف تبحری^{۲۸} و عملکردی^{۲۹} اشاره دارند. یادگیرندگانی که اهداف تبحری دارند، در پی ایجاد مهارت ها و دانش جدید، درک و فهم مطالب، و رسیدن به تبحر بر اساس معیارهای شخصی خود برای یادگیری هستند. یادگیرندگانی که اهداف عملکردی متمرکز بر

Backgrounds^{۲۱}

Meier & Davis^{۲۲}

Bandura, Barbaranelli, & Pastorelli^{۲۳}

Socialization models^{۲۴}

Pintrich & Schunk^{۲۵}

^{۲۶} Constraint

^{۲۷} Academic enablers

^{۲۸} Mastery goals

^{۲۹} Performance goals

توانایی های خود را دارند، می کوشند تا توانایی خود را و در رقابت با دیگران اثبات کنند (ایمز ۳۰، ۱۹۹۲).

فرضیه های تحقیق

- بین سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین خود کارآمدی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین اعتماد اجتماعی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین مشارکت و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین روابط اجتماعی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین اعتماد به نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- به نظر می رسد بین سرمایه اجتماعی ، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین توجه خانواده به فرزندان و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .
- بین جنسیت دانش آموزان و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد .

تعریف مفهومی و عملیاتی تحقیق

انگیزش تحصیلی : انگیزش تحصیلی به رفتارهایی که برای یادگیری و پیشرفت در تحصیل مربوط است، اطلاق می شود . به طور کلی انگیزش پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از انگیزه های پیشرفت، نیرویی درونی است که یادگیرنده را به ارزیابی همه جانبه عملکرد خود با توجه به عالی ترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد همراه است، سوق می دهد.

سرمایه اجتماعی : مجموعه منافع بالفعل و بالقوه ای که با عضویت در شبکه های اجتماعی کنش گرام و سازمان بوجود می آید به عبارتی مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش های غیررسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها مجاز است در آن سهم هستند (فوکویاما ؛ ۲۰۰۱ : ۱۰) .

سرمایه اجتماعی درون گروهی: اشاره به روابط میان گروه های متجانس دارد، مانند اعضای خانواده، دوستان نزدیک و به طور کلی کسانی که شباهت فکری بیشتری با هم دارند؛ یا به قول دورکیم همه همانند هم هستند. (پاتنام، ۲۰۰۰) این سرمایه را می توان سرمایه اجتماعی منحصر به فرد قلمداد کرد. این سرمایه زمانی به وجود می آید که افراد همانند خانواده و یا دوستان نزدیک به هم حمایت های احساسی و هیجانی برای یکدیگر فراهم می کنند.

سرمایه اجتماعی برون گروهی: ، اشاره به روابط میان افراد متفاوت با هم دارد. کسانی با طرز فکر گوناگون، شخصیت و منش متفاوت، افرادی از طبقات، نژاد، مذهب و قومیت های متفاوت را در بر می گیرد. (پاتنام ، ۲۰۰۱) .

پیشرفت تحصیلی: پیشرفت تحصیلی، معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی است که معمولاً به وسیله‌ی آزمایش‌ها و نشانه‌ها یا هر دو که معلمان برای دانش‌آموزان وضع می‌کنند- اندازه‌گیری می‌شود (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۴).

خود کار آمدی: باور اساسی فرد به اینکه می‌تواند یاد بگیرد. اعتماد کلی فرد به خود به منظور انجام موفقیت آمیز تکالیف تعریف کرده است. (نیک نفس، ۱۳۹۴: ۲۵)

توجه کلی به فرزندان: خانواده در طول تاریخ حیات بشر همواره به عنوان نخستین نهاد تعلیم و تربیت فرزندان مطرح بوده است و این نقش همچنان برای آن متصور است در همه جوامع خانواده مسئول حفظ نسل و اجتماعی کردن فرزندان است خانواده در شکل‌گیری ارزش‌ها و باورهای فرزندان نقش اصلی را دارد و بر همه نوع روابطی که فرد با عوامل و نهادهای اجتماعی دیگر از جمله آموزش و پرورش دارد تاثیر می‌گذارد و عدم توجه والدین به سالم سازی محیط روانی و عاطفی فرزندان و احیانا فقدان روابط نامناسب میان اعضای خانواده فرزندان را با کمبود شدید عاطفی روانی و ارتباطی رو به رو می‌سازد و احتمال اینکه در آینده دچار مشکلات روحی و روانی و در نهایت شکست تحصیلی و... شوند زیاد است.

۲-۷-۲- تعریف عملیاتی

خود کار آمدی: با تجارب تسلط بر اور، تجارب مشاهده ای، قانع سازی کلامی سنجیده می‌شود. (نیک نفس، ۱۳۹۴: ۲۵).

پیشرفت تحصیلی: پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در این تحقیق به وسیله معدل گزارش شده از طرف خود دانش‌آموزان اندازه‌گیری شده است.

پایگاه اجتماعی اقتصادی: با درآمد، وضعیت منزل مسکونی، قیمت خودرو و موبایل سنجیده می‌شود. توجه کلی به فرزندان: ممانعت از تنش در خانواده، ممانعت از زد و خورد در بین فرزندان، جلوگیری از درگیری لفظی و کلامی بین والدین و فرزندان، توجه به فرزندان و صحبت کردن در مورد مشکلات، نصیحت کردن فرزندان در مورد آینده خود، نصیحت در مورد رفتار فرزندان خارج از خانه سرمایه اجتماعی: با میزان مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و شبکه‌های روابط اجتماعی سنجیده می‌شود.

روش و تکنیک پژوهش

این پژوهش بر اساس روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه صورت پذیرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر مشغول به تحصیل در مدارس ناحیه دو آموزش و پرورش شهر کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ می‌باشد. تعداد کل دانش‌آموزان ناحیه دو برابر ۱۶۰۲۴ نفر می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه این پژوهش از جدول مورگان حجم نمونه ای برابر ۳۸۵ نفر انتخاب گردید. برای سنجش متغیرها در پرسشنامه از طیف لیکرت استفاده شده است که روایی محتوایی پرسشنامه از سوی متخصصان جامعه شناسی مورد تایید قرار گرفت. همچنین پایایی آن با روش آلفای کرونباخ محاسبه گردیده که برابر ۰/۷۷۶ است که نشان دهنده ی قابل قبول بودن پایایی است. پس از جمع آوری اطلاعات

از نمونه پژوهش اطلاعات بدست آمده از طریق نرم افزار SPSS 27 با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. در تمام آزمون ها مرز معنی داری به صورت $p < 0/05$ در نظر گرفته شده است که به معنای معناداری ۹۵ درصد است.

یافته ها

۴۷/۲ درصد از پاسخگویان دختر و ۵۲/۸ درصد از پاسخگویان پسر هستند. میانگین سنی پاسخگویان در حدود ۱۴/۴۶ سال می باشد کمترین سن ۱۲ سال و بیشترین سن ۱۶ سال گزارش شده است. میانگین معدل پاسخگویان در حدود ۱۹/۰۱ می باشد کمترین معدل ۱۵ و بیشترین معدل دانش آموزان ۲۰ گزارش شده است. تحصیلات پدر بدین قرار بود ۱۹/۵ درصد از پاسخگویان پدرشان سیکل دارند ۲۹/۹ درصد دیپلم ۱۴/۳ درصد کاردانی و ۱۹/۰ درصد کارشناسی و ۱۷/۳ درصد از پاسخگویان پدرشان دارای مقطع بالاتر از کارشناسی هستند و تحصیلات مادر ۱۳/۵ درصد از پاسخگویان مادرشان سیکل دارند ۵۶/۲ درصد دیپلم ۴/۹ درصد کاردانی و ۱۳/۰ درصد کارشناسی و ۱۲/۴ درصد از پاسخگویان مادرشان دارای مقطع بالاتر از کارشناسی هستند. وضعیت بومی دانش آموزان نشان داد که ۹۵/۶ درصد از پاسخگویان بومی و ۴/۴ درصد از پاسخگویان غیر بومی هستند.

فرضیه ها	ضریب بدست آمده	سطح معنی داری	نتیجه
بین متغیر سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۵۰۹	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر خود کارآمدی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۶۵۲	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر اعتماد اجتماعی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۴۲۵	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر مشارکت با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۴۸۳	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر روابط اجتماعی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۲۸۱	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر اعتماد به نفس با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۷۶۱	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۰۳۸	۰/۰۳۵	رد
بین متغیر توجه خانواده به فرزندان با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۶۲۰	۰/۰۰۰	تایید
بین متغیر جنسیت با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد.	۰/۲۶۶	۰/۰۰۰	تایید

بحث و نتیجه گیری

از آن جا که آموزش و پرورش زیر بنای توسعه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است، بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان میدهد که همه این کشورها از آموزش و پرورش توانمند و کارآمد برخوردار بوده اند. بنابراین توجه بیشتر به تعلیم و تربیت مهمترین عامل پیشرفت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی جامعه است که تأثیر آن متوجه جامعه و خانواده است.

از مهمترین عواملی که عدم توجه جدی و کارشناسانه به آن همه ساله به میزان زیادی امکانات، منابع و استعدادها بالقوه انسانی و اقتصادی را تلف میکند و تأثیرات غیرقابل جبرانی در ابعاد فردی و اجتماعی به جای می گذارد دو مسأله ی افت و پیشرفت تحصیلی است. در هر دوره از زندگی فرد در اجتماع زندگی می کند. زندگی جمعی نیز به نحوی در افکار و اعمال افراد تأثیر دارد. کلاس، مدرسه، واحوال معینی را به وجود می آورند. رفتار بچه ها در هریک از این سازمان ها به طرز خاصی تحت تأثیر عوامل اجتماعی قرار دارد.

درسال های اخیر باتوجه به تغییرات سریعی که در شهر شوش و شهرهای دیگر کشورمان در زمین های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی رخ دادهاست و این تغییر و تحولات بیشتر نوجوانان و جوانان را تحت تأثیر قرار دادهاست. اکثر این گروههای جوان مشغول به تحصیل هستند و این تغییرات به طور مستقیم بر کیفیت درسی ایشان تأثیرگذار خواهد بود. لذا بررسی، تحقیق و کشف علل و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی همه ساله ضرورتی اجتناب ناپذیر است. مانند عواملی چون طبقه ی اجتماعی خانواده و سرمایه اجتماعی خانواده. در این پژوهش به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و پایگاه اجتماعی اقتصادی - اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پرداخته است.

منابع

۱. بلند، حسن (۱۳۹۳). "معنویت گرایی، مدیریت زمان و پیشرفت تحصیلی: زمان ورزی معنوی"، پژوهشهای روانشناسی بالینی و مشاوره ۴(۱)، ۱۵۵-۱۷۴.
۲. تمنائی فر، محمدرضا، منصوره نیک، اعظم (۱۳۹۳). "ارتباط ویژگی های شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان"، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۷۱، صص ۱۴۹-۱۶۶.
۳. حسن زاده، رمضان، مهدی نژاد گرجی، گلین (۱۳۹۳). "رابطه بین جهت گیری های انگیزشی (درونی، بیرونی و بیانگیزشی) و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس زبان انگلیسی"، مجله ی روان شناسی مدرسه، دوره ۳، شماره ۳، صص ۳۸-۶۰.
۴. رئیسون، محمد رضا، محمدی، یحیی، عبدالرزاق نژاد، مهدی، شریف زاده، غلامرضا (۱۳۹۳). "بررسی رابطه خودپنداره و عزت نفسا موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین در سال تحصیلی ۹۱-۹۲"، مراقبتهای نوین، فصلنامه علمی پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۲۳۶-۲۴۲.

۵. زمانی، بی بی عشرت، نیکونژاد، سپیده (۱۳۹۳). "مقایسه تعامل و حضور اجتماعی دانشجویان مجازی و غیر مجازی بر حسب عوامل جمعیت شناختی و موفقیت تحصیلی"، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و پنجم، شماره پیاپی (۵۵)، شماره سوم، صص ۱۱۹-۱۳۴.
۶. شرفی، لیلا، تقی بیگی، معصومه، علی بیگی، امیرحسین (۱۳۹۴). "تأثیر عزت نفس و ویژگی های فردی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی"، فصل نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، صص ۱۱۳-۱۲۲.
۷. فتحی آذر، اسکندر، حسین زاده، مینا، رحمانی، فرناز (۱۳۹۳). "فرا تحلیل رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ایران"، مجله راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی سال اول شماره دوم، صص ۱-۸.
۸. مصرآبادی، جواد، عرفانی آداب، الهام (۱۳۹۳). "فرا تحلیل رابطه راهبردهای یادگیری با پیشرفت تحصیلی"، دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری، سال اول، شماره دوم، صص ۹۷-۱۱۸.
۹. نیک نام، فخری الزمان (۱۳۹۳). "تأثیر هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی مرکز آموزش نرگس پاسداران"، تهران: سازمان آموزش و پرورش شهر تهران.
۱۰. حیدری، علیرضا، عسگری، پرویز، ساعدی، سارا، مشاک، رویا (۱۳۹۴). "رابطه انگیزش تحصیلی انگیزه پیشرفت با محیط آموزشی دانشجویان دختر" سال ششم، شماره ۲۴، صص ۱۰۷-۹۵.
- ۱- Wakefield SE, Poland B. (۲۰۰۵). Family, friend or foe? Critical reflections on the relevance and role of social capital in health promotion and community development. *Social Science & Medicine* ۶۰ (۱۲): ۲۸۱۹-۲۸۳۲.
- ۲- Welsh, J. A & Berry H. L. (۲۰۰۹). Social capital and mental health and well-being, National Centre for Epidemiology and Population Health, The Australian National University, Paper presented at the Biennial HILDA Survey Research Conference ۱۶-۱۷ July ۲۰۰۹.
- ۳- Woolcock M. (۲۰۰۱). *The place of social capital in understanding social and economic outcomes*. Can J Policy Res (Isuma); ۲, ۱۱-۱۷.
- ۴- Bartolini, S; Bilancini, E & Sarracino, F. (۲۰۰۹). *Social Capital Predicts Happiness: World-Wide Evidence from Time Series*, <http://www.iiarw.org>.
- ۵- Gele, A, & Harslod, I. (۲۰۱۰). Types of social capital resources and self-rated health among the Norwegian adult population, *International Journal for Equity in Health*, ۹: <http://www.equityhealthj.com/content/9/1/8>.
- ۶- Coleman, J. (۱۹۸۸). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, ۹۴: ۹۵-۱۲۰.
- ۷- Cote S, Healy, T. (۲۰۰۱) the Well-being of Nations. *The role of human and social capital*. Organization for Economic Co-operation and Development, Paris.

- Scheffler, R. M., Brown, T. T., Syme, L., Kawachi, I., Tolstykh, I., & Iribarren, C. (2008). Community-level social capital and recurrence of acute coronary syndrome. *Social Science & Medicine*, 66(7), 1603-1613.
- Ryan R. M. and E. L. Deci (2001). On happiness and human potential: a review of research on hedonic and eudemonic well-being, ”, *Annual Review of Psychology*, February, Vol. 52: 141-166.
- Kasser T. (2002). *The high price of materialism*, Cambridge, MA, MIT Press
- Lochner, K; Kawachi, I; Kennedy, B. P.(1999). *Social Capital: a Guide to its Measurement. Health & Place* 5, 209-270.
- Baard, P. P., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2004). Intrinsic need satisfaction: A motivational basis of performance and well-being in two work settings. *Journal of Applied Social Psychology*, 34, 2040-2068.
- Reinboth, M., & Duda, J. L. (2006). Perceived motivational climate, need satisfaction and indices of well-being in team sports: A longitudinal perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(3), 269-286.